

ประชุมพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิต

และ

พระบรมราโชวาทบางเรื่อง

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์แจกเป็นครั้งแรก

ในงานมงคลทำบุญฉลองอายุ

พระยาประจำกิจกรจักร (ชุบ โอส์ถานนท์)

เมื่อวันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุมพระราชนิพนธ์ ไคลงสุภาษิต

และ

พระบรมราโชวาทบางเรื่อง

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์แจกเป็นที่ระลึก

ในงานมงคลทำบุญฉลองอายุ

พระยาประชาภิจักรจักร์ (ชุบ โอส์ถานนท์)

เมื่อวันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระยาประชาภิจักรจักร์ (ชุบ โอสถานนท์)

คำนำ

เจ้าคุณพระราชาธิราชจักร์ จะบำเพ็ญกุศลในวันเกิด
ขอให้ข้าพเจ้าหาหนังสือ เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อพิมพ์แจก
เป็นมิตถพลี ข้าพเจ้าขอให้กองศิลปวิทยาการเลือก
เรื่องใดเป็นที่พอใจของเจ้าคุณพระราชาธิราชจักร์ ๒ เรื่อง
คือประชุมพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิต และพระบรม
ราชาวาทบางเรื่องในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ดังที่พิมพ์อยู่ในเล่มนี้

การทำบุญวันเกิด เป็นคตินิยมอันแพร่หลายอยู่ใน
เมืองเรา และนานาประเทศทั่วไป การที่ชีวิตของ
มนุษย์เราอันยาวมาแต่บัดนี้ หนึ่ง ๆ ย่อมแสดงว่าเป็นชัย
ชนะ เพราะชีวิตของมนุษย์ต้องมีการต่อสู้อยู่ทุกลม
หายใจ ต่อสู้กับโรคภัย และกฎธรรมชาติที่มีความ
เลื่อมโทรมเป็นธรรมดา และต่อสู้กับความเข็นไปใน

ชีวิต เช่น อุปสรรคต่าง ๆ ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน
การที่ชีวิตได้ล่วงผ่านโรคร้ายอันตราย และดำรง
ยืนยาวมาได้ ยี่สิบ ๆ ปี นั้น ย่อมถือเป็นชัยชนะอัน
ควรปิติยินดี

โดยละเอียดอย่างยิ่ง ถ้าชีวิตที่ดำเนินมานั้นเป็น
ชีวิตอันได้ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง และเพื่อน
มนุษย์ด้วยกัน ดังเช่นชีวิตของเจ้าคุณพระสาทิกรมการ
รักษ์แล้ว ก็ควรปิตินดียิ่งขึ้น เจ้าคุณพระสาทิกรมการ
รักษ์ได้เคยทำงานให้แก่ชาติประเทศมาหลายอย่าง
มีความชำนาญและเคยรับผิดชอบงานการหลายประเภท
ได้ทำงานเป็นผลสำเร็จตลอดมา มีเมตตาอัธยาศัย
เป็นที่นิยมชมชอบของคนทั่วไป รวมทั้งตัวข้าพเจ้า
ซึ่งได้มีโอกาสคุ้นเคยกับเจ้าคุณพระสาทิกรมการ
รักษ์ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าบรรดาญาติมิตรทั้งหลาย คงมีความ
รู้สึกและความตั้งใจอย่างเดียวกับข้าพเจ้า คือ ยินดีที่

ก

ได้เห็นเจ้าคุณพระชาทิกรจักรมีอายุยืนยาวมาถึงเพียง
นี้ และตั้งจิตต์ปรารภนาขอให้เจ้าคุณพระชาทิกรจักร
มีอายุยืนยืน ประกอบพร้อมด้วยพร ๔ ประการ เพื่อเป็น
ที่ชื่นชมยินดีของวงศ์าคณามิตรต่อไปตลอดกาลนาน.

โศภณวิมลราช

กรมศิลปากร

๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘

สารบาญ

ประชุมโคลงสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕

๑	โคลงวชิรญาณสุภาษิต	หน้า ๑
๒	โคลงสุภาษิตพิพิธธรรม	,, ๒
๓	โคลงกระทัตสุภาษิต	,, ๑๖
๔	โคลงสุภาษิตโสฬศไตรยางค์	,, ๑๘
๕	โคลงสุภาษิตนฤทมนการ	,, ๒๖
๖	พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน	
	โรงเรียนสวนกุหลาบ ^{๕ ๗} เมษจุล พ.ศ. ๒๔๓๒ ,,	๓๑
๗	พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน	
	โรงเรียนสวนกุหลาบ ^{๕ ๗} เมษจุล พ.ศ. ๒๔๓๓ ,,	๓๒
๘	พระบรมราโชวาทที่ ๒ พระราชทานนายทหาร	
	และพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป	
	^{๕ ๗} เมษบุรภา พ.ศ. ๒๔๔๐	,, ๓๔

๙ พระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์
 ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศและข้าทูลละออง
 ขลิพระบาท เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป
 เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ หน้า ๓๘

๑๐ พระบรมราโชวาทพระราชทานประชาชน
 เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป เมื่อขระกา
 พ.ศ. ๒๔๔๐ ,, ๔๑

วชิรญาณสุภาสิต
(ทรงพระราชนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒)

๑ สรวิตรวบยอกลั่น ห่อนยักอย่างย่นยง โดยกลายผ่ายโทษคง หยิ่งสติตรึกค้นคว่ำ ๒ จำเป็นประกอบเกอ จักทรายคำร้ายเรยน เฉกเต้าไต่ทางเตียน คล้ามคณิตมากผู้ ๓ บัญญาความรอบรู้ คำคិតสุจิตहन ไผ่คำทจวิตรน แสดงเทียบคุณโทษเอย	สรวพมวง คลเฮย ยิ่งฟ้า เจือทจ จริตแซ คร้ายคงเห็น ฯ การเพียร ทั่วยนา จึงรู้ ตลอดคล เร็วแซ เสาะพลั้งพันครา ฯ เป็นทน เติมเฮย ประเดือง คนตก เชิญแซ เยี่ยงอ้างทางสอง ฯ
--	---

จุพาลงกรณ

สุภาสิต พิพิธธรรม

ความสุภาพ

๑ มีบุญหนุนแต่ครั้ง หนึ่งคราว หนึ่งแซ
ห่อนยังห่อนยืนยาว เกลือกแคล้ว
กำเรียวจักเป็นราว รอยคิ ฉินพ้อ
เรียบรายสุภาพแล้ว กลัยไต้สองกาล ฯ

ความรู้

๒ ยามรู้เรียนรำไ่ว่ หวังผล
ใช้ชอยจะชุกคน เลิศล้ำ
ใช้ฝึกจะกลับผจญ คนมอด ม้วยแซ
ศิษฐ์วังซึ่งช้า สนิทแล้วจึงขยาย ฯ

ความฉลาด

๓ ฉลาดหักเคียงชีพด้วย ความชอย ธรรมนา
ฉลาดหลักความผิดประกอบ ชอยแก้
ฉลาดพูดผิดระบอบ ยากชีพ คนแซ
ฉลาดคึกจะผิดแพ้ว พ่ายผู้ฉลาดใด ฯ

๕ ๑ รู้การเก่าใหม่ทั้ง แม่นยำ ยิ่งแซ
 รู้ลักษณะอักษรท่า แม่นแท้
 รู้ผลของคลองควรรคำ ไพเราะ เรียบแซ
 รู้กิจควรกอบแก่ ทั่วให้ทุกลดลง ฯ

ปัญญา

๕ ๑ ปัญญาการจักใช้ สามสถาน
 หนึ่งฉลาดสงครามการ คักสู้
 หนึ่งไวว่องไวหาร ควรที่ ทุตนา
 หนึ่งฉลาดการเมื่องรู้ ชอบใช้ผดุงแดน ฯ

สติ

๖ ๑ ปัญญาทั้งมาเทียบ รถยาน
 แม่นซาคหัตถาจารย์ ชักใช้
 จักควบคนองหาญ เห็นผิด ผันแซ
 ชอบสติทริตรองให้ ถ่องแท้ จึงทำ ฯ

ความสงสัย

๗ สงสัยสงสัยสงสัย ทกขัระการ
 ค่อยนิ่งค่อยพองนาน จังรู้
 แม้นหวานหวานว่าชาน เขาเกลื่อน กลายแซ
 ถึงทราบจะสอบสู้ สลักเลี้ยวเลยเลือน ฯ

ความพุงซ่าน

๘ คิคโคไปรู้ที่ สดการ
 หมายแต่คิเป็นประมาณ มักพล้ง
 รู้พคไปรู้ฐาน ผิดชอบ
 พล่านพล่งพ้งไปย้ง หยุคไต้คิไฉน ฯ

ความเลือกพ้น

๙ ผิดคนพุนพยาริตัว โรคา คนแซ
 ควรชอบประกอบยา หยุกแก้
 ถูกคุณบีค้ำหา น้ำปวิต รคแซ
 แม้นไขว่ไอสลดแท้ เทียงม้วยมลายชนม์ ฯ

ตระหนั

๑๐	ชนตระหนั ^๑ มีทรัพย์แล้ว	เก็บจำ แน่นนา
	ไปออกทน ^๑ หนน ^๑ ท่า	เพิ่มข้าง
	กินกิน ^๑ ก็ ^๑ สิ้น ^๑ จำ	จนรอด โฉน ^๑ ญา
	มีทรัพย์ ^๑ บุญสร้าง	ชีพ ^๑ สิ้น ^๑ ทรัพย์ ^๑ สูญ ๑

นินทา

๑๑	ต่อหน้าไปว่าถ้อย	เตือน ^๑ ตัก
	โดย ^๑ ชั้น ^๑ ฉน ^๑ เพื่อน ^๑ รัก	พี่น้อง
	ลับหลังแต่ตั้ง ^๑ ปรัก	ปรำ ^๑ ติ เตียน ^๑ แซ
	ถึง ^๑ รัก ^๑ ก็ ^๑ จก ^๑ ต้อง	แตก ^๑ ร้าว ^๑ ราน ^๑ กัน ๑

สรรเสริญ

๑๒	สรรเสริญ ^๑ สมเหตุ ^๑ ด้วย	การ ^๑ ที่ ^๑ จริง ^๑ เฮย
	มากยิ่งขึ้น ^๑ ไป ^๑ มี	กลั ^๑ บ ^๑ ร้าย
	สรรเสริญ ^๑ แต่ ^๑ ว่า ^๑ ที่	คน ^๑ คณ ^๑ เ็น ^๑ นา
	มักจะ ^๑ กลั ^๑ บ ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ย้าย	ห ^๑ ่อน ^๑ ยัง ^๑ ย ^๑ น ^๑ คำ ๑

ความเลือกสน

๑๐ แสงหาสาเหตุผู้ ผิดใจ กันนอ
 เข้าสอคาบความใน บอกอ้าง
 หนึ่งไม่ว่าความใด ไคอยาก รั้เฮย
 พุกเท็จข้างจริงข้าง ประโยชน์นั้นอันใด ฯ

อสังขี

๑๑ สงฆ์ประพฤติลามกสัน สังวาส สงฆ์แฮ
 ชายบ่อายชั่วปราศ สัตย์ไซ้
 อิกหญิงคบบชาค ชายเปลี่ยน ชมแฮ
 สามพวกใครพบให้ หลีกหนีเสีย ฯ

ศรัทธา

๑๒ แสงหาที่พึงให้ เค็มใจ เทอญพ้อ
 เห็นศาสนธรรมใด เลิศแล้ว
 จงหมั่นประพฤติใน ศาสน์ท่าน สอนนา
 จักเกิดผลผ่องแผ้ว เพอหมั่นใจจริง ฯ

หน้าด่าน

๖ หนึ่งชั่วฉั้วละแล้ว มีฉั้ว ใหม่ๆ
 ไซ้ชอบจักพันพั้ว เพื่อด่าน
 ขุนรุกรหมื่นถอกคิ้ว โกงเก่ง นกนอ
 ภูมว่าไปหน้าบ้าน คบคำพาโกง ฯ

ทฤษฎี

๗ จักถืทฤษฎีให้ รู้ทัน การนา
 กล่าวฉิกงคิกขัน ต่อสู้
 กล่าวชอบตอบควรฉัน ฉโอนอ่อน ตามแฮ
 แม้นมาคอบอาจุ๋ อ่อนไว้ร้ายเขา ฯ

ความดู

๘ การดูจำคัยัง จึงกั
 แม้นย่คพาลมี แน่นบ้าน
 จักนำซึ่งราศี รคายโทษ ถึงแฮ
 แต่อย่าจักเกินจ้าน จักเน้อย่าวกิน ฯ

ความกรุณา

๑๑ กรรณามนุษย์ถ้วน ทวชน
ให้สุขทุกข์ทำงาน พลคเปลือง
ตามแต่ผลการตน จักอาจ ทำแล
นัยมากหากนัยเบือง แบบกรรณา ฯ

ความ^๕ตื้น

๒๐. คนใจโจรปล้นทรัพย์ ลินสูญ ลินแฮ
คนอกคึกหนีถูกจับ เข้าใหม่
คนขบ่งขมขมพรพ มาเกิด
ลงยบตรกรรบาใด ทกซ์ทนตนตาย ฯ

เล่น

๒๓) เด็กแข่งชิงช้า เล่น ชลวัน
เป็นแต่หนวกหูคน อยู่ใกล้
เตี้ยแล้วเล่นซกชน สดเร็ว แรงนา
คิงผู้ใหญ่ให้ เตะดรอนชิงช้า ฯ

วาทาจารย์

๒๒ วาทาลำวาทจารย์ รุนแรง
 ลั่นคังคากมแลคัง พิชเกล้า
 ไครยินสยะแสง หครัน คร้ามนา
 ลั่นจะแทงคอกว่า ชัพม้วยพลันพลัน ฯ

ผู้ด

๒๓ สุขุมลโตยชาติเซอ เผ่าพันธุ์
 ภายกอบวรลักษณอัน เลอียดพร้อม
 ไทรทวารประพาศิสรพ สิ่งชอบ ครรนา
 เลอียดครบครนอัน ท่านนั้นสุขุมล ฯ

ความทะเยอทะยาน

๒๔ ผู้ประกอบเกอ การใด ก็ดี
 พลอยอยากทะยานใจ จับบ้าง
 เห็นใหม่เปลี่ยนใหม่ไฉน จักเสร็จ ลงดา
 ทุกสิ่งสรรพคังคัง สุกคั่นจนตาย ฯ

ความประมาณตัว

๒๕ ห้ามกายกายแก่แล้ว หนอเรา
 อย่าเยี่ยงเขาเพราะเขา หนุ่มฟ้อ
 สาวแลสังขมา นิ่งนิ่ง เติยนา
 ขนคนองบองข้อ จักไต่ความอาย ฯ

ความเกิด

๒๖ ยามเกิดเกิดยากพัน ประมาณ นักแซ
 ควรสงวนชีพนาน เน้นไว้
 สิ่งชั่วประจักษ์การ ว่าระ ม้วยแซ
 จงหลีกรักชีพให้ มอดด้วยกาลเอง ฯ

ตณหา

๒๗ ผัสสนำส่อให้ เวทนา มีเฮย
 ึงก่อเหตุตณหา ห่อหุ้ม
 ค้ออยากทะยานปรา กฏเกิด เร็วแซ
 ผิวหักให้หน้อยคุ่ม ไทษร้ายกายเกษม ฯ

แม่นยำ

๒๘ แม่นยำทำเลขลั่น ไ้หลง ล้มเซย
 จับจ่ายขายชอคง ไ้ปลั่ง
 ผิดคิดผิดเพี้ยนผจง เวียนลบ เลื่อนนา
 ทุนร่วกำไรทั้ง ดอกท้อยพลอยสูญ ฯ

ย่อ

๒๙ ทำขายขายขยับเข้า เกาสกิก
 ยอทคนบทนคิก เชอถ้อย
 พลาทชอถักถยขวิต กล้าวโทษ
 ฟังเช็ดเถิดเชอช้อย คบคำพาทาย

ประจบ

๓๐ เป็นคนรอบร้ที่ ควรรประจบ
 คอท่านผู้ปรารภ ชอบนัน
 คิกผิดไ้ควรคย พาผิด พัวแซ
 ผิปร้เลอภพณ ออย่าไ้ประจบใคร ฯ

หนักแน่น

๓๑ การใดได้คิดแล้ว ฤาจะ ก็ดี
 ขย่ำคว่นพุดเอะอะ ขวดโธ
 เกลือกพลากระพลอยประ เป็นปด ไปแฮ
 เขาติจะตอขโต้ ท่ออ้างอันใด ฯ

ความสำรวย

๓๒ ซ้ำซ้ำว่าชอบแล้ว ขย่ำลุย ไปเฮย
 จนั่งไหนดั่งมยุย เองจ้อย
 พุดข้างอย่างนั่งทุย ทำหมุย มินนา
 เอะจะถูกล้อหลอ้ย เล่นแล้วเหลือหลาย ฯ

ความละเลิง

๓๓ เชื้อซ้ำคุดหน้าเคอะ กระเจอะกระเจิง
 น้และมัวหลงละเลิง เทียวเหล่น
 ห่างวังช่างเซอะเซิง ชุ่มช้าม
 จ้านะอย่าละเว่น สู้วังสถาน ฯ

เซอะเซิง

๓๔ เซอะเซะซุ่มซำมไซ^๑ ไ้ควรว
 เงอะงะเงะกะกรวน จิตต์^๒ฟุง
 ทำไคก็ย้วยวน ความโกรธ เสมอนา
 ซักแต่คูกากลุ่ม เพราะท้วยเซอะเซิง ฯ

ความสมมม

๓๕ สิ่งไคไ้เซ็คลาง ซักสิ
 ย่อมจักเกียราคี หม่นคล้า
 ย่อยยับกลั๊บของดี เป็นชั่ว
 สกปรกประกอบชั่ว ทรว^๓ยัส^๔นเลียบของ ฯ

ความสอาด

๓๖ ความสอาดปราศเศร้าสิ่ง สมมม
 อิกกอบการอบรม รินร้า
 บำบัดโรคระทุระคม มาแซก
 บ่วงใหญ่ไ้ระคายเข้า เขตต์^๕รว^๖เรือนตน ฯ

ความรุก

๓๖ รุกความตามเหตุไต่ มีแต่ คนเซย
 แต่ก่อนจิรกาลแล บัณฑิต
 สุขทุกข์ย่อมปรวนแปร ผลัดเปลี่ยน กันนา
 เห็นเพียงเยี่ยงอย่างชี รุกได้ ใจสบาย ฯ

มายา

๓๗ ทำเจ็บจักมักให้ คนเจ็บ จิงนา
 นอนนักชกเมื่อยเหน็บ หนักด้วย
 สมบัติศัตรูเก็บ กิณชน ี่แฮ
 เลยเจ็บจริงจำวาย เพราะแสวงแสกงลง ฯ

บังใจ

๓๘ หนักจิตคึกคักขบข้อง บังใจ จิงนอ
 ความล้นปรียทุกข์ใคร จักไต่
 จะนั่งฤจะไข ควรคิด ไฉนนา
 พุกก็เลียบสงไว้ คล่องแล้วจงขยาย ฯ

สามัคคี

๔๐ ขรรคหามู่มากแม่น เมืองใด ก็ดี
 ต่างร่วมสามัคคีใจ ต่อต้อง
 จักปราศอริภัย พาลพวก ชนแฮ
 เจริญสุขเพราะสหายซ้อง สักขีสามัคคี ฯ

โคลงกระทู้ภาษิต

(ทรงพระราชนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐)

๑	รู้	แล้วไปหมั่นตั้ง	ใจทำ
รัก		แต่นิ่งไปนำ	ชอบให้
จัก		ก็จักชั่วช้า	เหนียกแน่น ในนา
ก็		และร้ายจักได้	เสร็จด้วยคนทำ ฯ
๒	เห็น	ใครไปเทียบด้วย	ดวงกลม พี่เฮย
งาม		ผาดงามพิศยล	หยาดฟ้า
ตาม		นุชพืชสดทน	ตามติด
ใจ		ก็เห็นงามกล้า	คึกคักในคริน ฯ
๓	เห็น	ดีคำริแล้ว	เต็มใจ
งาม		เนตรเราอย่างไร	ห่อนรอ
ตาม		จิตต่ออย่าตามใคร	จักเข้อย เลียบแซ
ใจ		ต่างใจจำคือ	กรุไต่เห็นก็ ฯ

๕ หยิ่ง นักจักคยไต้ กับใคร
 ไป สู่ประชุมไหน แดกผ้าย
 ใคร ใครข่อยากไป พยปะ ตนแซ
 ชม แต่คนเคี้ยวหม้าย เพื่อนผู้หม่มพงศ์ ฯ
 ๕ อาลัย มละนึ่ง เนาวัง
 ๖ ใจห้วง เป็นบ่วงหลัง ลอดแคล้ว
 ยิ่งหน่วง ประหนึ่งตั้ง ยุ่ง เสริมแซ
 ช้ำหนัก หฤทัยข้อง ชักกลุ้มรุมโรม ฯ
 ๖ ฐึ๋ อายห่อนแอบเื่อ เอาสิน บนแซ
 อาย ขาปทรายผิตผิน ห่อนพ้อง
 วาย ทวีปยศอกหากิน ทางอื่น เอาเฮย
 ทักซ์ บ่ถึงตนต้อง โทษร้ายภายหลัง
 ๗ ฐึ๋ ประหยัดคัตราภักดิ์ พาตาย
 ขลาด หนอยค้อยขยิบขยาย ออย่าหัว
 ขาด โทษโหดภัยสยาย สมจิตต์
 ผิด คาคมาก้าวร้าว เกิดร้ายตายโหง ฯ

๘ ไร่ คิลปศาสตร์สัน สบสถาน
 กล้า และกล้าสารหาญ เค็กสู้
 พา พลประจัญบาน ปรักษ์ บันแซ
 ชอบ เกิดเพราะทนทุกข์ เกียรติไว้ในดวงค์ ฯ

ความเกียจคร้าน

๘ เกียจ การผู้อื่นแกลัง รังเกียจ
 คร้าน มากไม่อยากเหยียด หักดัดต้อง
 การ ตนบันบเลียด ไปอยาก เออแซ
 เสียด ทรัพย์สิ้นพวกพ้อง เผ่าผู้หม่พงค์ ฯ

ความเพียร

๘ เพียร บ้างอย่างแจกเจ้า เข้าพอง
 ก็ เพราะทนเต็กคณอง แ่งยอ
 มี ของเล็กน้อยของ แลกเปลี่ยน
 ผล เพิ่มเพราะเพียรคอ หงใจเลียงตน ฯ

สุภาษิตโสฬศไตรยางค์

(ทรงพระราชนิพนธ์ แปลจากภาษาอังกฤษ)

๑ ปราชญ์แสดงคำวิท้วง ไตรยางค์

โสฬศหมคหมวตปาง ก่อนอ้าง

เป็นมาติกาทาง บัณฑิต แสงวเอย

หวังสวัสดิ์จิตทุกข์สร้าง สืบสร้างกุศล ฯ

สามสิ่งควรรัก

ความกล้า, ความสุภาพ, ความรักใคร่,

๑ ควรกล่ากล่ากล่าวถ้อย ทั้งหทัย แท้แท้

สุภาพพจนภายใน จิตต์พร้อม

ความรักประจักษ์ใจ จริงแน่น นอนญา

สามสิ่งควรรักน้อม จิตต์ให้สนิทจริง ฯ

สามสิ่งควรชม

อำนาจปัญญา, เกียรติยศ, มีมารยาทดี,
 ๒ ปัญญาสกลล้ำ เลิศญาณ
 อำนาจศักดิ์ศรีคุณาร มั่งคั่ง
 มารยาทเรียบร้อยมีสาร ส่งยิ้มเอนงามนอ
 สามสิ่งควรจกตั้ง แต่ช้องสรรเสริญ ฯ

สามสิ่งควรเกลียด

ความร้าย, ความหยิ่งกำเริบ, อักตัญญู,
 ๓ ใยาปจิตต์หยาบร้าย ทารณ
 กำเริบเอิบเกินสกล หยิ่งก้อ
 อีกหนึ่งหอนรักคุณ ใครปลก ผ่งแซ
 สามสิ่งควรเกลียดท้อ จิตต์แท้อย่าสมาน ฯ

สามสิ่งควรรังเกียจติเตียน

ชั่วเลวทราม, มารยา, ฤษยา,
 ๔ ไซ้ชั่วชาติต่ำช้า ทรชน
 ทุจริตมารยาปน ปกไว้
 หึงษ์จิตต์คึกเกลียดคน ตักว่าชั่วแซ
 สามส่วนควรเกลียดไกล เกลียดช้องสมาคม ฯ

สามสิ่งควรเคารพ

ศาสนา, ยุติธรรม, ความประพฤติ

เป็นประโยชน์ทั่วไปไม่เฉพาะตัวเอง,

๕ ศาสนาสอนสั่งให้ ประพฤติดี

๑๐ หนึ่งยุติธรรมไม่มี เลือกผู้

ประพฤติเพื่อประโยชน์ศรี สวัสดิ์ทั่ว กันเฮย

สามสิ่งควรรอบรู้ เคารพเรื่องเจริญคุณ ฯ

สามสิ่งควรยินดี

งาม, ตรงตรง, ไทยแก่ตน,

๖ สรรพวงศ์โสภาคย์พร้อม ธัญลักษณ์

ภานิตจิตต์ประจักษ์ ช่อพร้อม

เป็นสุขไสตคนรัก การชอย ธรรมนา

สามสิ่งควรชักน้อม จิตต์ให้ยินดี ฯ

สามสิ่งควรปรารณา

ความสุขสบาย, มิตรสหายที่ดี, ใจสบายปรุโปร่ง,

๗ สุขกายวายโรคอื่น รำคาญ

๑๐ มากเพื่อนผู้วานการ ชีพได้

จิตต์แผ้วผ่องสำราญ รมย์สุข เกษมแซ

สามสิ่งควรจักให้ ปรารณา ฯ

สามสิ่งควรอ่อนน้อมขอ

ความเชื่อถือ, ความสงบ, ไหวบริสุทธฺิ,

๘ ศรัทธาทำจิตต์หมั่น คงตรง
 สงบระงับดับประสงคฺ์ สิ่งเศร้า
 จิตต์สอาดปราศสิ่งพะวง วุ่นซุ่น หมองแฮ
 สามส่วนควรไผ่เฝ้า แต่ตั้งอธิษฐาน ฯ

สามสิ่งควรนับถือ

ปัญญา, ฌลาต, มั่นคง,

๙ ปัญญาตรองตรึกล้า ฤกหลาย
 ฌลาตยังสิ่งแยบคาย คาครั
 มั่นคงไม่คั่นคลาย คลอนกลับ กล้วยแฮ
 สามสิ่งควรกอบกู้ กับผู้นับถือ ฯ

สามสิ่งควรจะชอบ

ใจหาวิสุตฺริต, ใจกั, ความสนุกเบิกบานพร้อมเพรียง,

๑๐ สุตฺริตจิตต์โอบอ้อม อารี
 ใจไปรุ่งปราศราคะ ชุ่นซึ้ง
 สิ่งเกษมสุขเปรมปรี กาพร้ง พร้อมแฮ
 สามสิ่งสมควรต้อง ชอบต้งยินดี ฯ

สามสิ่งควรสงสัย

ขอ, หน้าเนื่อใจเลื้อ, กลับกลอก,

๑๑ ค่ายย่อยก่อกองเทียร ทุกประการ
 พักตร์จิตต์ผิตกันประมาณ ยากรู้
 เร็วรักผลักพลันขาน คำกลับ พลันญา
 สามส่วนควรแล้วผู้ พะพ้องฟังแคลง ฯ

สามสิ่งควรละ

เกียรคว้าน, วาจาพินเผื่อ, หยอกหยายและแสงฤาษัตถ,

๑๒ เกียรคว้านการท่นทั้ง การตน กัด
 พุดมากเปล้าเปลืองปน ปดเหล่น
 คำแสงเลียบคแทงระคน คำหยาย หยอกฤา
 สามสิ่งควรทิ้งเว้น ขาดสิ้นสันดาน ฯ

สามสิ่งควรกระทำให้มี

หนังสือค, เพื่อนค, ใจเย็นค,

๑๓ หนังสือสอนสั่งข้อ วิทยา
 เว้นยาปเสาะกลลยาณ มิตรไว้
 หนังสือขาดปราศโทษา คติห่อ ใจเยย
 สามสิ่งควรมีให้ มากยังยืนเจริญ ฯ

สามสิ่งควรจะหวงแหนฤๅต่อสู้เพื่อรักษา
ชื่อเสียงยศศักดิ์, บ้านเมืองของตน, มิตรสหาย,

๑๔ ความดีมีชื่อทั้ง ยศถา ศักดิ์เฮย
ประเทศเกิดกมลพศาย อวยยัง
คนรักร่วมอุยยา ศรัยสข ทกซ์แฮ
สามสิ่งควรสงวนตั้ง ต่อสู้ผู้เบียน ๑

สามสิ่งควรครองไว้

กิริยาที่เป็นในใจ, มกง่าย, วาจา,
๑๕ ขาการอันเกิดด้วย น้ำใจ แปรฤา
ใจซึ่งรีบเร็วไว ก่อนรู้
วาจาจักพดใน กิจสย สรรพแฮ
สามสิ่งจำทำผู้ พิศักษณ์นั้นครองระวัง ๑

สามสิ่งควรเตรียมเพื่อ

อนิจจัง, ชรา, มรณะ,
๑๖ สิ่งใดในโลกล้วน เปลี่ยนแปลง
หนึ่งชราหย่อนแรง เร่งวัน
ความตายติดตามแสง ทำชีพ ประลัยเฮย
สามส่วนควรคึกคักัน คติรู้เตรียมคอย ๑

๑ ขบสารสืบหกเค้า คเนนัย หมวกแฮ
 หมวกละสามคิคสรพ เสรีจัน
 เป็นสี่สิบแปดชะบัย ขอกเยี่ยง อย่างแฮ
 ตามแบบขาคหวัน เสรีจแล้วบริบูรณ์ ฯ

สุภาษิตนฤทมนการ

(ทรงพระราชนิพนธ์แปลจากภาษาอังกฤษ)

กิจ ๑๐ ประการที่ผู้ประพฤติดังไม่เคยเสียใจ

๑ บัณฑิตวินิจแล้ว แดลงสาร สอนเอย

ทศนฤทมนการ ช่อช

เหตุผู้ประพฤติปาน ดังกล่าว นั้นขอ

โถมันต์สพรเพราะกิจนี้ ห่อนใดเคยมี ฯ

๑ เพราะความดีทั่วไป

๑ ทำกิจไ้เลือกเว้น ผู้ใด ไ้เอย

แต่ผูกไมตรีไป รอยข้าง

ทำคุณอุทหนนใน การชอบ ธรรมนา

ไว้ศัตรูปองมล้าง กลับช้องสรรเสริญ ฯ

๒ เพราะไม่พูดร้ายต่อใครเลย

๑ เห็นห่างโมหะรอัน ฤษยา
 สละส่อเสียดมารยา ใส่ร้าย
 คำหยาบจางจ้วงอา ฆาฏขู่ เชิญเชย
 ไข่หมื่นนินทาบาย โทษให้ผู้ใด ฯ

๓ เพราะถามฟังความก่อนตัดสิน

๑ ยินคติม^๕เรื่องน้อย ใหญ่ไฉน ก็ดี
 ยับลงเห็นไป เต็ดถ้วน
 ฟังตอบชอบคำไข คิดใคร่ ครอบงำ
 ห่อนตัดสินห้วนห้วน เหตุด้วยเบาความ ฯ

๔ เพราะคิดเสียก่อนจึงพูด

๑ พาที่มีสติรัง รอคิด
 รอบคอบชอบแลผิด ก่อนพร้อม
 คำพูดพ่วงลิขิต เขียนร่าง เรียงแซ
 ฟังเพราะเสนาะต้อง โสททั้งทางภัย ฯ

๕ เพราะอดพูดในเวลาโกรธ

๑ สามารถหาห้ามก วาจา คนเซย
 ปางเมื่อยังโกรธา ชุ่นแค้น
 หยุดคึกพิการณา แพ้ชนะ ก่อนนา
 ชอบผิดคึกเห็นมั่น ไม่ยังเสียความ ฯ

๖ เพราะได้กรุณาต่อคนที่ถึงอับจน

๑ กรุณานรชาติผู้ พ้องภัย พิชิตเซย
 ช่วยรอกปลดออกความกษัย สว่างร้อน
 ผลจากเพิ่มพูนใน อนาคต กาลแฮ
 ชนจักชูขึ้นชัน ย่างเบื้องประจัน ฯ

๗ เพราะขอโทษบรรดาที่ได้ผิด

๑ ไทกิจผิดพลาดแล้ว ไข่ละ ล้มเลย
 หย่อนทฤษฐิมานะ อ่อนน้อม
 ขอโทษเพื่อกวระ วายขาด หมางแฮ
 คึกว่าปดอ้อมค้อม คิดแก้ โดยโกง ฯ

๘ เพราะอดกลั้นต่อผู้อื่น

๑ ขันคัมมีมากหมั้น สันดาน
 ใครเกะกะระราน อดกลั้น
 ไข่นุณเฉียบเฉกพาล พาเคียด ร้อนพ่อ
 ผู้ประพฤติดังนั้น จักไ้ใจเย็น ฯ

๙ เพราะไม่ฟังคำคนพูดเพศนิทาน

๑ ไขฟังคนพูดฟัง พนเผอ
 เท็จและจริงจางเจือ คละเคล้า
 ค้อมคืบเทียวกริดเถอ ทานทั่ว ไปนา
 ฟังจะพาพลอยเข้า พวกเพ้อรัควาน ฯ

๑๐ เพราะไม่หลงเชื่อข่าวร้าย

๑ อีกหนึ่งไขเชื่อง่าย คำคน ภาแน
 บอกเล่าข่าวเหตุนล เรืองร้าย
 สืบสอยประกอบจน แจ่มเท็จ จริงนา
 ยับยั่ววันยักย้าย ตนตนก่อนกาล ฯ

๑ ข้อความตามกล่าวแก่ สิบประการ นั้น
 ควรแก่ความพิจารณา ทว่าผู้
 แม้จะไปหาคน โคลงกล่าว ก็
 ควรระวังกับส สบยังยั้งก็ ฯ

พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน

โรงเรียนสวนกุหลาบ

เมื่อวันพุธ พ.ศ. ๒๔๓๒

ถึงว่าการที่เร^นร^ววิชาหนึ่งล^วมากไม่เป็นการ
เที่ยงแท้ ว่าจะทำ^วให้ ผู้^วที่^วนั้นเป็น^วคน^วก็อย่าง^วเดี^ว
ด้วยเหตุ^วว่าความ^วประ^วพ^วติ^วพ^วน^วเท^วิม^วของ^วผู้^วนั้นเมื่อ^วได้^วรู้^ววิชา
แล้ว แต่^วชอบ^วใจ^วใน^วทาง^วประ^วพ^วติ^วช^วว^วก็^วจะ^วพา^วไป^วให้^วช^วว^ว
ถ้า^วชอบ^วใจ^วใน^วทาง^วประ^วพ^วติ^วก็^วจะ^วพา^วให้^วดี^วไ^วไ^ว เป็น^วความ^ว
จริง^วอยู่ ก็^วแต่^วเกิด^วมา^วเป็น^วม^วน^วษ^วย์ เมื่อ^วเร^นร^วแล้ว^วย่อม^ว
จะ^วอยาก^วประ^วพ^วติ^วการ^วซึ่ง^วตัว^วเห็น^วว่า^วเป็น^วความ^วดี^วอยู่^วด้วย^วกัน^ว
ทั^วว^วหน้า ถึง^วแม้^วว่า^วความ^วประ^วพ^วติ^วซึ่ง^วผู้^วนั้น^วคิด^วเห็น^วว่า^วดี^วจะ^ว
ไม่^วเป็น^วที่^วส^วรร^วเส^วริ^วญ^วไป^วไ^วไ^วได้^วทั^วว^วหน้า^วว่า^วดี^วจริง^วโดย^วรอบ^วค^วอบ^ว ก็^ว
คง^วยัง^วมี^วความ^วดี^วอยู่^วใน^วความ^วประ^วพ^วติ^วนั้น^วอย่าง^วใด^วอย่าง^วหนึ่ง^ว
ผู้^วที่^วคิด^วเห็น^วว่า^วดี^วจึง^วหา^วย^วิน^วย^วน^วว่า^วเป็น^วความ^วดี^วไ^วไ^ว เพราะ^ว
ฉะนั้น^วการ^วเร^นร^วของ^วคน^วทั้ง^วป^ววง คง^วจะ^วเป็น^วเหตุ^วทำ^วให้

ตัวผู้เรียนรู้ ที่ขึ้นได้ อย่างใดอย่างหนึ่ง มากกว่าที่จะ
 ทำให้ ชั่วเสียไป เพราะเรียนรู้หลายสิบเท่า และคงจะมี
 ส่วนที่ได้มาข้างดี มากกว่าผู้ ไม่ได้เรียนรู้เป็นแน่แท้
 ไม่พึงสงสัยเลย เพราะฉะนั้นควรแล้วที่นักเรียนทั้งปวง
 จะร่ำเรียนวิชาความรู้แล้ว เลือกรับข้อปฏิบัติแต่ที่
 ดีแท้ดีจริงแล้วประพฤติตาม จะได้เจริญประโยชน์
 ความสุขแก่ตน เป็นทางที่หาเกินโดยชอบธรรม เป็น
 ที่ตั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปภายหน้า

พระบรมราชาบาทพระราชนักเรียน

โรงเรียนสวนกุหลาบ

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๓

เราขอเตือนนักเรียนทั้งปวงให้ไตร่ตรองในการที่จะ
 ร่ำเรียนให้รอบคอบ วิชาหนังสือไทยนั้น เมื่อรู้ดีแล้ว
 พอทำการได้จริงอยู่ แต่เมื่อไม่รู้หนังสืออังกฤษด้วย

แล้วจะรู้^{ู้}สึกคับแคบใจเมื่อภายหลัง เพราะเหตุว่า
 สำหรับตำราวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเขาลงพิมพ์ไว้เป็น
 ภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษเป็นต้น มากมาย
 หลายหมื่นหลายแสนจะนับ การที่จะจำ^{ู้}เรียนให้^{ู้}รู้^{ู้}
 วิชาต่าง ๆ ในเวลานี้ต้องอาศัยอ่านภาษาอังกฤษ
 เพราะผู้^{ู้}ซึ่งจะสามารถแปลหนังสือสำหรับตำราวิชา
 การเหล่านั้นลงเป็นภาษาไทย สำหรับที่จะให้^{ู้}ไทยเรา
 เล่าเรียนนั้นมันน้อยตัวนัก เวลาก็ไม่พอ คนก็ไม่พอ
 ที่จะแปลเป็นภาษาไทยได้ จำต้องเรียนจากภาษา
 อังกฤษ วิชาการอันใดซึ่งจะมีในหนังสือไทยนั้นน้อย
 นัก ว่าโดยที่สุกเพียงแต่ผู้อ่านหนังสือรักสนุกอย่าง
 เดียว ถ้าไปอ่านหนังสืออังกฤษแล้วก็จะได้^{ู้}รู้^{ู้}สึกความ
 สนุกเพลิดเพลินใจกว้างขวางขึ้น กว่าที่อ่านหนังสือเรื่อง
 ไทย ๆ ที่มีอยู่มากนัก เพราะฉะนั้นการที่รู้หนังสือ
 อังกฤษ เป็นลาภอันวิเศษของนักเรียนซึ่งจะหาได้ ใน
 การเล่าเรียน ถึงแม้ว่าผู้^{ู้}ที่เล่าเรียนในเมืองเราจะเป็น
 ผู้พูดภาษาไม่^{ู้}ชัดเจนน เรียนหนังสืออังกฤษไม่^{ู้}คล่อง

แคล้ว ก็อย่าท้อใจ รู้^๒อ่านรู้แปลได้^๑แล้วพอที่จะได้รับ
ประโยชน์^๑เป็นอันมาก จะทำให้ทางหากินหรือหาซื้อ
เลี้ยงของนักเรียนผู้นั้นสะดวก ได้^๑ มีผลไพศาล^๑ดีกว่าที่
รู้^๒เพียงหนังสือไทยอย่างเดียวเป็นอันมาก

พระบรมราโชวาทที่ ๒ พระราชทาน
นายทหารและพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป
เมื่อ^๑พระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

เราขอเตือนให้^๑เจ้าทั้งหลาย^๑ตรองก่อนเวลาเรา
ถึง^๑ผู้^๑ ว่าความเจริญรุ่งเรือง^๑ทั้งหลายนี้ ได้^๑เกิดขึ้น
เพราะความสังเกตแล้ว^๑คิดการ^๑ประกอบและเล่าเรียน
ต่อสู้กันมา อาศัยความอด^๑สู้^๑และความเพียร^๑เป็นที่
ตั้งเท่านั้น เขาหาได้^๑เป็นอย่างอื่นนอกจากเป็นมนุษย์
เหมือนเราไม่ เราควรจะมี^๑มานะว่าเราก็เป็นมนุษย์เช่น
เขา ไม่ได้^๑ได้^๑เร็วกว่าเขาในการ^๑ที่เกิดขึ้น^๑นั้นเลย แต่

เพราะว่าเรามีความรู้^๑น้อยกว่าเขาเท่านั้น จึงได้เห็น
 เป็นฉกกันบ้าง แต่เป็นการคึกคักหนาที่เขาไม่ได้ซ่อน
 รั้นความรู้ของเขาเลย เราอยาก^๒รู้^๓อันใดเราเรียนรู้^๔ได้
 เหมือนเขาทาง^๕สน^๖ ต้องการอย่างเดียวกันแต่การอด^๗สำ^๘หิ
 ความเพียรเท่านั้น ที่จะให้วิเศษเสมอเขา เจ้า^๙รู้^{๑๐}หรือ
 ไม่ คำพระพททเจ้า^{๑๑}ของเราทรง^{๑๒}ติเตียน^{๑๓}ความประพฤ^{๑๔}ติ
 ของมนุษย์^{๑๕} ทัก^{๑๖}ล่าวว่าเวลา^{๑๗}ร้อน^{๑๘}นั้น^{๑๙}นัก เวลา^{๒๐}หนาว^{๒๑}นัก
 เวลา^{๒๒}เข้าน^{๒๓}ก^{๒๔} เวลา^{๒๕}เย็น^{๒๖}นัก เป็นต้น เพื่อจะ^{๒๗}ผั^{๒๘}การ
 งานที่จะ^{๒๙}ทำให้^{๓๐}เข้าไป เกิดจาก^{๓๑}ความเกีย^{๓๒}จ^{๓๓}ร^{๓๔}ว^{๓๕}น พระ
 องค์^{๓๖}ตรัส^{๓๗}ว่าคำ^{๓๘}เช่น^{๓๙}นั้น^{๔๐}เป็น^{๔๑}ทาง^{๔๒}มา^{๔๓}ของ^{๔๔}ความ^{๔๕}ฉิบ^{๔๖}หาย ไม่
 เป็น^{๔๗}ทาง^{๔๘}ที่จะ^{๔๙}ให้^{๕๐}คน^{๕๑}มี^{๕๒}ความ^{๕๓}เจริญ^{๕๔}ขึ้น^{๕๕}ได้^{๕๖}ทั้ง^{๕๗}ความ^{๕๘}รู้^{๕๙}และ
 ความ^{๖๐}สุข^{๖๑}เลย เพราะ^{๖๒}ฉะนั้น^{๖๓}เจ้า^{๖๔}จง^{๖๕}คิด^{๖๖}ความ^{๖๗}๒ ข้อน^{๖๘}
 คือ^{๖๙}ข้อ^{๗๐} ๑ เรา^{๗๑}เป็น^{๗๒}มนุ^{๗๓}ษ^{๗๔}ย์^{๗๕}เหมือน^{๗๖}เขา ไม่^{๗๗}ได้^{๗๘}เร็วกว่า^{๗๙}เขา
 ข้อ^{๘๐} ๒ ความ^{๘๑}เกีย^{๘๒}จ^{๘๓}ร^{๘๔}ว^{๘๕}นเช่น^{๘๖}นั้น^{๘๗}เป็น^{๘๘}ทาง^{๘๙}ฉิบ^{๙๐}หาย ตาม
 คำ^{๙๑}สอน^{๙๒}ของ^{๙๓}พระ^{๙๔}ศา^{๙๕}ส^{๙๖}ตา^{๙๗}ของ^{๙๘}เรา ๒ อย่าง^{๙๙}นี้^{๑๐๐}เป็น^{๑๐๑}ความ
 จริง^{๑๐๒}แท้

เจ้าจงไว้ตัวเจ้าให้กล้าหาญ เพราะเราเป็นมนุษย์
 อย่างเดียวกัน ไม่ควรเลยที่จะกลัวเกรงผู้ใดนอกจากผู้
 ซึ่งเป็นเจ้า และผู้บังคับบัญชาเหนือตัวเจ้า ซึ่งเป็น
 ผู้จะปกครองอุดหนุนแนะนำเจ้าให้ ได้ประพฤติการที่ถูกต้อง
 ที่ดี ซึ่งไม่แต่จะเพาะให้สำเร็จประโยชน์ความประสงค์
 ของคน ๆ เดียวหรือหลายคน แต่จะให้เป็นผู้เป็น
 โยชน์แก่ตัวเจ้าทั้งในปัจจุบันและภายหน้า ก็ทั้งเป็น
 เกียรติยศ เป็นคุณต่อบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดของเจ้า
 ทั้งหลาย และเป็นทางที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ชาติ
 ของเราทั้งปวงสืบไปภายหน้าด้วย เพราะฉะนั้นความ
 ขวัญทั้งหลายที่ไม่ควรประพฤติ เช่นกับเล่นเบี้ยเป็นต้น
 เจ้าควรจะละเว้นเสีย เรามีความเห็นชอบและพอใจนัก
 ที่ได้ทราบว่าผู้บังคับการเรือไคลงโทษแก่ผู้ประพฤติการ
 ขวั้นนั้นในเรือเรา เราขอเตือนว่าการเล่นเช่นนั้นไม่ใช่
 ความประพฤติของชาติเรา แต่ได้นำมาจากประเทศอื่น
 เป็นความประพฤติไปสู่ความฉิบหาย อันเราจะคิดเล็ก

ถอนเสียจากเมืองเรา เรายังคับเจ้าทั้งปวงเป็นอันขาด
อย่าได้ประพฤติกการเล่นเช่นนั้นต่อไปเลย

เจ้าทั้งหลายจงมีใจต่อสู้ทำการในหน้าที่ของตน
และต่อสู้สังเกตุการณ์ที่ใดเห็น และการที่ใดทำ
ในครั้งนั้นด้วยความตั้งใจว่า เจ้าทั้งหลายได้จากบ้าน
มาไกลปานนี้ไม่ได้มาเปล่า แต่จะเป็นผู้นำระเบียบการ
งานอันนี้กับทั้งความรู้ ไปเป็นครูบอกเล่าพวกเราทั้งหลาย
ให้ความรู้ ค้ำชู และช่วยกันยกชาติเราให้เจริญ
รุ่งเรืองด้วยวิชา และด้วยอำนาจเสมอกับประเทศ
ทั้งปวงที่เราจะใดเห็น เราจะได้ ไม่ต้องน้อยหน้าเขาและ
จะได้ มีความสุขมากชน ไม่ควรเลยที่จะท้อใจว่ายังห่าง
ไกลนักที่จะเหมือนกับเขา เพราะตั้งแต่ตัวเราลงไป
อาศัยเจ้าทั้งปวงเป็นกำลังด้วย ทำโดยเต็มกำลังและ
ความเพียรจริงแล้วเราคงสมคิด ถึงจะไม่ใดเห็นเอง
แต่คงเป็นทางเตือนที่ลูกหลานเราจะใดเห็นในภายหน้า

สมาคมแห่งชาติทั้งหลายเช่นกัน เรามีความยินดี
ที่จะกล่าวว่า ความคิดเห็นอันนี้เป็นที่ตั้งแห่งความ
ชอบธรรม และหน้าที่อันมีอยู่ในอำนาจแห่งความ
ปกครองของประเทศทั้งหลาย ซึ่งเราได้ไปเยี่ยมเยือน
แล้ว อันท่านทั้งหลายซึ่งเป็นผู้สมควรได้เป็นผู้แทน
อันเราได้มาพบปะด้วยความยินดีในเวลานี้

ท่านผู้เป็นข้าราชการอันดีทั้งหลายของเรา เรามี
ความยินดี ที่ได้ฟังถ้อยคำซึ่งท่านทั้งหลายได้แสดง
ออกโดยความพอใจต่อบ้านเมืองเราและต่อตัวเรา เรา
ทั้งหลายมีหน้าที่อย่างเดียวกันซึ่งจะต้องทำ ถึงแม้ว่า
ต่างประเภทกันก็ดี เราหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะ
เป็นผู้อุตสาหกรรมที่จะช่วยเราในกิจการทั้งหลาย ซึ่งเรา
คิดจะทำให้เป็นการดีต่อกรุงสยาม ความมุ่งหมาย
ซึ่งเรามีอย่างเดียวกัน จะต้องเป็นไปเพื่อความเจริญ
รุ่งเรืองแก่กรุงสยาม โดยวิธีซึ่งมีกฎหมายอันดี มี
ยุติธรรมอันดี ปฏิบัติราชการโดยความซื่อตรง เพราะ

เหตุฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นผู้^๑ที่หลบตาถือเอาการ^๒ซึ่งจะ
 เป็นการดีต่อชาติอื่น แต่จะไม่ใช่การดีหรือเป็นการ
 กว่นเกินต้องการของประเทศสยามไป อีกฝ่ายหนึ่งเรา
 จะต้องไม่เป็นผู้หลงใหลหลบตา^๓ ถิ่นนั้นตามแบบอย่าง
 หรือกฎหมายโบราณซึ่งอาจได้^๔ในกาลครั้งหนึ่ง แต่
 เป็นการล่องพ้นจากความพอดี^๕ ซึ่งเรามีความต้องการ
 และมีความคติอยู่^๖บัดนี้ คำที่เราเล่าวันนี้เราเชื่อว่าท่าน
 ทั้งหลายคงจะเข้าใจ และเราทั้งหลายจะเดินต่อไป
 ด้วยกันในทางซึ่งสมควร และเป็นทางที่เจริญขึ้น
 เนื่องด้วย^๗จะละหลักทางที่แรงเกินไปทั้งสองฝ่าย คือ
 จะไม่หยุดนิ่งเกินไปหรือไม่เดินเร็วเกินไปกว่าที่สมควร
 จะเดิน^๘ จะทำสิ่ง^๙ซึ่งเป็นการแน่นอนและเป็นการที่ดีแท้
 ทุกเมื่อ^{๑๐}

พระบรมราชาบาทพระราชนาประชาชน

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อประภา พ.ศ. ๒๔๔๐

ท่านทั้งหลายผู้เป็นประชาชนของเรา บัดนี้ควรที่
เราทั้งหลายจะตั้งปณิธานอันดีและรักษาไว้ด้วย เราตั้ง
ใจอธิษฐานว่าเราจะกระทำการจนเต็มกำลังอย่างดีที่สุด
ที่จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่ง ซึ่งมีอิสรภาพ
และความเจริญ และส่วนท่านทั้งหลายทั้งปวงนั้น จะ
เป็นผู้ มีความตรงและจริง ต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน
และช่วยกันกระทำการทุกสิ่ง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรง
ทำให้เป็นการดีแก่ท่านทั้งหลายด้วย และความดี
ทั้งเช่นว่านี้ก็ใช้ได้แต่เฉพาะที่จะมีมาจากความเจริญแห่ง
ทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดินหรือของเอกชนเท่านั้น แต่
ย่อมจะมีมาจากการจัดให้ดีขึ้นอีก เพื่อรักษาความ
ยุติธรรม และมีมาจากการที่จะจำแนกแจกจ่ายเป็น
ส่วนใหม่ในเงินใช้ของแผ่นดินด้วย เพราะฉะนั้นเรา

ทั้งหลายต้องพร้อมกันพยายามกระทำการ ไม่ละเพาะ
เพียงสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียว แต่ต้องเป็นสิ่ง
อันชอบธรรม ด้วยพระพุทธานุภาพก็ทรงตรัสไว้ว่า
“อโม หเว รกฺขติ อมฺมจารี” ธรรมที่ถูกต้องที่ชอบ
ย่อมรักษาผู้ที่ประพฤติธรรมอันนั้น

ยังมีข้ออื่นอีกที่เราต้องเตือนท่านทั้งหลายว่า ถึงแม้
ว่าเราทั้งหลายจะพองมโนใจประสงค์ดีเสมอคนที่จะทำให้มี
ความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมืองของเราก็คือ ที่มีใจรัก
ใคร่ในความยุติธรรมเหมือนกันก็ เราทั้งหลาย
ก็พึงรู้เป็นแน่ได้ว่า เราคงจะทำลายการชั่วทั้งหลาย
ให้หมดสิ้นไปในทันทีหรือในเร็ว ๆ วัน แล้วจะกระทำ
การดีให้ได้มาก และเร็วเสมอเหมือนกับที่คิดไว้นั้น
ก็ไม่ได้ด้วยเอง แม้แต่ในประเทศยุโรปและในเมืองที่
รุ่งเรืองเจริญอย่างยิ่งทั้งหลายนั้น เขาก็ยังไม่เคยพบ
ราษฎรชาวเมืองใดที่จะพอใจเต็มทีพร้อมกันทั่วทุกตัวคน
ต่อการปกครอง และการที่เป็นไปอยู่ในเมืองของเขา
ทั้งหลายนั้น เพราะเหตุฉะนั้นควรที่เราทั้งหลายจะถือ

เขาเป็นบรรพตอย่างหนึ่ง ว่าไม่พึงควรที่จะคว่นบน
 คว่นว่าไปก่อนกาล ด้วยเหตุว่า แม้เรามีความดำริ
 อันชอบและมีความพยายามอันชอบอยู่ก็ดี สิ่งทั้งปวง
 ย่อมจักไม่เป็นไปไ้ดังความปรารถนาของเราทั้งหลาย
 อยู่เป็นธรรมดา อีกนัยหนึ่งควรที่เราทั้งหลายจะพึงมี
 ความพอใจเพียงการสิ่งใด อันจะกระทำให้สำเร็จไปได้
 และเป็นแต่ไ้ฝนน้ำอยู่ถึงการอันเป็นสิ่งที่คิบริบูรณ์แท้
 เท่ากัน

ในที่สุดควรที่เราทั้งหลาย อย่าพึงพอใจไปอย่าง
 เดียวในสิ่งซึ่งเป็นอย่างต่างประเทศแล้ว และไม่ชอบ
 ใจในสิ่งซึ่งเป็นของไทย หรืออย่าพึงพอใจไปอย่าง
 เดียวในสิ่งซึ่งเป็นของไทยแล้ว และไม่ชอบใจในสิ่ง
 ซึ่งเป็นอย่างต่างประเทศ ด้วยเหตุว่าทุกเมืองและ
 ทุกคนด้วยกันหมด ย่อมมีความดีและความชั่วระคน
 ปนกันอยู่ และเราทั้งหลายต้องพยายามที่จะเอาเพียง
 อย่างความดีมาแต่ที่อื่น ๆ และในเวลาเดียวกันนั้นเรา
 ทั้งหลายไม่พึงควรละเพาะแต่ที่จะรักษา ยังควรจะทำ

ให้เจริญขึ้นในสิ่งอันดี และสิ่งที่เคียดพินัยถือว่าเป็น
อาการกิริยาและธรรมเนียมแห่งประเทศของเราด้วย

ในใจความที่สุกนี้ เราจะขอรวมความไว้ในสอง
สามคำ ที่เป็นสิ่งซึ่งเราจะมุ่งหมายจากท่านทั้งหลาย
ผู้เป็นประชาชนชาวสยาม และเป็นสิ่งซึ่งท่านทั้งหลาย
จะมุ่งหมายจากตัวเรานั้นว่า จงเป็นผู้มีความตรงความ
จริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของคน พระเจ้าแผ่นดินก็จะมี
ความตรงความจริงต่อท่านทั้งหลายทั้งปวง

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
นายพันธ์ ลักษณะสุด ผู้พิมพ์โฆษณา
๘๒๓ ถนนราชบพิธ พระนคร

พ.ศ. ๒๔๗๘